

ПОРЕДИЦАТА „ДЕТСКИ ЖИВОТ“ В КОНТЕКСТА НА МОДЕРНИСТИЧНИЯ ПРОЕКТ НА ГЕО МИЛЕВ

Гл. ас. д-р Надежда Стоянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията се разглежда поредицата „Детски живот“, от която Гео Милев издава 3 книжки през 1913 и 1914 г. В изследванията поредицата нерядко се споменава мимоходом при представянето на ранните литературни увлечения и издателски амбиции на автора, а в интерпретациите на неговите стихове за деца вниманието на учените се насочва към единични текстове. Настоящата статия се опитва да докаже, че като цялостно начинание стиховете, публикувани в двете издания на запазените книжки № 1 и № 3 от „Детски живот“, могат да бъдат положени в по-широкия контекст на Гео-Милевия модернистичен проект. В първата част на изложението се разглежда историята на поредицата и се публикува неизвестен до този момент текст на поета, а във втората част се акцентира върху стремежа на автора да въведе читателите си в модернистичните параметри на т.нар. от него „естетическа емоция“.

Ключови думи: Гео Милев; литература за деца; „Детски живот“; модернизъм; естетическа емоция

Стиховете на Гео Милев за деца са добре познати на българската читателска аудитория. По-малко е известно обаче, че голяма част от тях се появяват още в началото на творческия му път – през 1913 и 1914 г., и че първата авторска книга на поета е не стихосбирката „Жестокият пръстен“ (1920), а детският албум „При животните“ (№1) от поредицата „Детски живот“, издавана от Мильо Касабов в Стара Загора, но иницирана от сина, който е автор и на другите две книжки – „На полето и на двора“ (№2) и „В зората на живота“ (№3). В стиховете, предложени в тези издания, трудно може да се разпознае радикалният авангарден глас на лирическия субект на Гео Милев, но е видимо влиянието от модернистичните литературни тенденции. Без да слагат строга делитбена линия между по-ранните и по-късните стихове на поета за деца, литературните историци споменават текстове от поредицата (напр. „В гората“), когато коментират обновяването на стихосложението и композицията, въведени от Гео Милев в поезията за малки читатели (вж. Yanchev 1969, 50, 51; Stefanov 2013, 412, 413). Въпреки това обаче го-

ляма част от творбите от поредицата „Детски живот“ не са пораждали до този момент литературоведски интерес, нито се е разисквал по-разгърнато въпросът за художествената интенция на тези книжки, макар че от това време са първите значими прояви на автора в литературната периодика и те говорят за осъзната метатекстова стратегия по отношение на литературните му занимания – през 1913 г. в сп. „Листопад“ започват да излизат „Литературнохудожествени писма от Германия“, а през 1914 г. е публикуван най-ранният манифест на Гео Милев – „Модерната поезия“. Отчитайки този факт, в настоящата статия ще бъде поставен въпросът дали произведенията от „Детски живот“ могат да бъдат разгледани като фрагмент от мащабния модернистичен проект на поета, въпреки привидното впечатление за тяхната недостатъчна промисленост.

Един бърз преглед на поредицата би посочил, че заглавието носи идеята за сюжет, но самите кратки лирически текстове показват изпробването на различни стратегии за скоростно редуциране и/или прекъсване на възможния „разказ“, а акцентът пада върху емоционално наситеното преживяване на света. Заглавието „Детски живот“ още съдържа в себе си обобщителност, окрупненост и поради това имплицира дистанцираност, в текстовете обаче това не се постига чрез интегрирането на една епическа нагласа към света, а чрез опита за стилизиране на емоционалната реактивност на детето като лирически субект и лирически герой. В този аспект, може да се каже, че не толкова отделните кратки текстове, сами по себе си, осъществяват художествената идея на Гео Милев, колкото концептуалният проект на поредицата в нейната цялост.

Преди да се разгърнат обаче тези наблюдения, ще бъде представена фактологията около излизането на поредицата.

История на поредицата

Изследователите на Гео Милев рядко посягат към творчеството му за деца, а още по-рядко – към ранните му опити в това литературно поле. По-пространни текстове върху произведенията за деца на автора започват да се появяват през 60-те години, когато Николай Янков и Тодор Янчев правят своите критически прочити (Yankov 1967; Yanchev 1969), но само първият обръща внимание на албумите „Детски живот“.¹⁾ Засега най-обстойно описание на тази поредица принадлежи на библиографката Елена Фурнаджиева, която в статията си „Гео Милев за децата“ (Furnadzhieva 1989) и в летописния очерк за Гео Милев (Furnadzhieva 2005) представя детайлно фактите около подготовката на тези издания, а като приложение към статията си помества списъци с отделните текстове и с книгите на автора за деца. Тя публикува още текстовете от първата книжка „При животните“, както и някои необнародвани според нея произведения на Гео Милев за деца, които открива в архива

(Furnadzhieva 2005, 349 – 372). Както свидетелстват документите, идеите на автора за осъществяване на поредицата се появяват още в началото на неговия престой в Лайпциг и може да се каже, че това е и първата му по-голяма издателска инициатива. В „Литературен архив“, т. 2 (със съставител Георги Марков), е публикувано писмо, което показва, че първоначално идеята на Мильо Касабов и неговия син е била основаването на издателство „Детска радост“, което да запълни нуждата от албуми за деца у нас. Ролята на тези албуми е художественото възпитание както по отношение на възприемане на лирическата творба с нейните родово-жанрови характеристики и стихови особености, така и по отношение на образа и качествата на рисунката:

Съзнавайки ясно голямата бедност и занемареност на нашата детска книжница, издателството „Детска радост“ си поставя за цел да обогати, доколкото се може, като изкара на свят едно след друго цял ред от илюстрирани албуми с песни и приказки за деца. Мислим, че е излишно да посочваме всеизвестната бедност въобще на нашата детска литература, като посочваме на нейния скуден актив... [...] ... издателство „Детска радост“ си поставя за задача не само да дава интересно и занимателно четиво на децата, а тоже да работи и за изработването и на естетичния вкус в поколението още от началната ученишка скамейка [...] ... твърдим с положителност – по-голямата част от нашето общество, излязло из училищната сграда, не може да прочете правилно един прост стих, не притежавайки абсолютно никакви понятия от стихотворен размер, ритъм, стъпки, цезура и пр. (Markov (ed.) 1964: 81, 82).

В писмата между Мильо Касабов и Гео Милев се открива допълнителна информация за начинанието, като се вижда, че идеята за издателство впоследствие се променя и бащата и синът решават да започнат книжна поредица, която да се казва не „Детска радост“, а „Детски живот“. Запазените писма между двамата по темата са от периода март 1913 – юни 1914 (от март 1913, но много активно в края на годината през октомври, 2/17 ноември 1913, 27 ноември 1913, 8 април 1914, 20 май 1914, 4 юни 1914, Markov (ed.) 1964, 226 – 246; Milev 2007, 32 – 33, 38, 39 – 41, 57 – 58, 61 – 62, 63 – 64) и са свързани със закупуването на илюстрации от немския издател Густав Кюн и с подготвянето на текстовете. Грижата за поредицата показва, че и за Гео Милев, и за баща му тя е както художествено, така и икономически ангажиращо начинание. За няколко месеца излизат трите споменати книжки, а в едно от последните писма по темата Гео Милев заявява, че подготвя и още една книжка с превод на приказката от Паола Демел „Сребърното звънче“ (Milev 2007, 62). Тогава обаче започва Първата световна война и инициативата постепенно заглъхва, както и интересът на поета към литературата за деца чак до 1923 г.²⁾, когато започва да сътрудничи, по покана на Ран Босилек, на сп. „Детска радост“ с преводи и с авторски текстове (вж. Ran Bosilek 1965).

В статията на Елена Фурнаджиева и в т. 1 от петтомните съчинения на Гео

Милев (2005 – 2007) се описват следните издания:

Албум № 1 – „При животните“ – 1913, второ издание 1925.

Албум № 2 – „На полето и на двора“ – без запазен екземпляр, без второ издание.³⁾

Албум № 3 – „В зората на живота“ – 1914, второ издание „Зората на живота“, 1925 (Furnadzhieva 1989, p. 330; Furnadzhieva 2005, p. 280; Milev 2007, p. 368).

В каталога на Националната библиотека в София е регистриран екземпляр само на първата книжка „При животните“ от 1913 г.⁴⁾ При работата си Елена Фурнаджиева е разполагала с двете издания на първия албум и само с второто издание на втория албум – „Зората на живота“ (Furnadzhieva 1989, 333). И двете издания на двата албума № 1 и № 3 обаче към настоящия момент се откриват в архива на къщата музей „Гео Милев“ – Стара Загора. Във всичките четири издания липсва името на Гео Милев като автор. Част от произведенията се появяват по-късно в книги, които Мила Гео Милева съставя с произведенията за деца на съпруга си (Milev 1941; Milev 1945). Николай Янков изказва предположението, че част от текстовете в първото издание на „При животните“ са преводни, докато във второто са само авторски (Yankov 1967) – факт е, че първото и второто издание са с много различно съдържание. Всъщност такъв е случаят и с двете издания на „(В) зората на живота“. Текстовете от вторите издания са значително по-малко на брой и са добре познати на читателската аудитория, защото са преиздавани многократно⁵⁾. Много малко от текстовете от първите издания влизат във вторите издания, а разликите са такива, че можем да говорим не за две издания на два албума, а направо за четири отделни албума. Бих се усъмнила, че първите издания съдържат преводи, защото текстовете подсказват неопитност и импровизираност, каквато е присъща на някои ранни творчески прояви на автора, но не и на преводаческите му избори. Самият Гео Милев в писмата си не говори за преводи (Markov (ed.) 1964, 230 – 233). В бележките към том 2 на „Литературен архив“ изрично е упоменато, че текстовете са на автора (Markov (ed.) 1964, 227). В най-пълното досега петтомно издание на текстовете на Гео Милев също се настоява, че всички произведения принадлежат нему: „Гео Милев сам написва и изпраща на баща си кратки стихотворения, които да се поместят редом с илюстрациите“ (Milev 2005, 368)⁶⁾. Елена Фурнаджиева също не подлага под съмнение авторството на текстовете, но счита, че Гео Милев не е проявявал особена амбиция към тези произведения и за него към онзи момент те са имали прагматични функции:

По всяка вероятност творчеството си за деца от това време той не цени особено много, то е повече за търговски цели (от прихода на издателството се осигуряват средства и за неговото следване в чужбина!). А може би не е искал да свързва името си с произведения, написани много набързо, както казва „на един солук“

[на един дъх], между които има твърде примитивни и необработени (Furnadzhieva 1989, 336, 337).

В третото приложение към своята статия Елена Фурнаджиева обнародва всички намерени в архива, но непубликувани според нея произведения за деца на Гео Милев, като изказва предположение, че е възможно част от тях да се появяват в неоткритите от нея два албума (Furnadzhieva 1989, 334). И е права – в книжката са публикувани общо 16 текста. Сред тях са известните и многократно препубликувани четири стихотворения „В горите, горите...“ (познато като „В гората“), „Що за хала завилняла“ (наричано още „Малък Сечко февруари“), „Кукуригу, петльо...“ (познато като „Кукуригу“) и „Сеното, чичо, накоси...“ (познато като „Нашата крава“). От общо 26-те непубликувани според Фурнаджиева текста на Гео Милев 11 се появяват в първото издание на „В зората на живота“ (вж. Приложение), като само едно е в друга редакция – стихотворението „Бягайте, сърнички...“. Вариантът, който Елена Фурнаджиева намира в архива, гласи:

Бягайте, сърнички,
Бягайте, сестрички,
Че ловеца сам
Се показва там!
Пушката напъхва
Трак! Ще гръмне веч...
Бягайте сърнички,
Бягайте далеч! (Furnadzhieva 1989, 361)

В публикувания вариант обаче фигурата на ловеца предвидливо е премахната и акцентът пада върху боязливостта на сърничките, без обаче тя да има конкретен повод, и върху съпричастието на лирическия субект към тях:

Бягайте, сърнички,
Бягайте, сестрички!
Що ли там шумти?
Зло ще ви слети!
Бягайте, сърнички,
Бягайте, сестрички!⁽⁷⁾ (Milev 1914)⁽⁸⁾

Появата на тези произведения в първото издание на „В зората на живота“ подсказва, че вероятно част от другите публикувани от Фурнаджиева текстове оформят съдържанието на неоткрития все още втори албум. В много подробния списък с произведенията на Гео Милев за деца, който Фурнаджиева дава, отсъства един текст – кратък диалог, който се появява в първото

издание на „В зората на живота“ (1914). Проблематично би било да се каже, че тази творба притежава отличителни художествени качества, макар че в нея се забелязва и стремежът към ритмичност на изказа, и иронията, характерна за произведенията на поета за деца. С оглед на пунктуалността при разглеждането на творческия път на този емблематичен български автор, тук ще бъде цитирана:

Митко

Музикант, музикант,
Музикант съм аз!
И гърми, и бумти
Мойта банда всеки час:
Ту хоро завърти,
Тук пък марш с
Тържествен глас!

Пенка

Музикант, музикант,
Музикант си ти!
Братко мой, само чуй
Мурджо как скимти –
Би казал ти, че туй
Е концерт омаен!...

Макар и без тези текстове, в историята на българската литература творчеството на Гео Милев за деца е намерило своето място. През 1969 г. Тодор Янчев коментира, че заслугите на автора са не толкова в гражданските идеи, заложили в произведенията за малки читатели, а в различното стихосложение на тези лирически текстове: „Начупената строфа, излизането извън границите на силаботоническото стихосложение, почти свободното римуване, използването на елементите на белия стих и другите стилно-езикови похвати приближават поетичната реч на Гео Милев до естествените права на детската реч, до особеностите на разговорните интонации“ (Yanchev 1969, 52). Такива характеристики обаче можем да разпознаем по-скоро в произведенията за деца, които авторът пише след 1923 г., и твърде малко от тях да видим в първите издания на въпросните албуми. С оглед на това тези ранни произведения от 1913 – 1914 г., които сам поетът не подписва, биха изглеждали твърде незначителни, защото привидно нямат отношение към модернистичния му проект и към неговите най-известни авангардни творби. В следващите страници обаче ще се опитам да изпреваря едно такова възможно усъмняване.

„Детският живот“ и „естетическата емоция“

За да се заговори за концепцията на поредицата, първо може да се коментира смяната на името ѝ от „Детска радост“ в „Детски живот“. Вероятно една от причините е фактът, че през 1910 г. започва да излиза едноименното списание за деца, което впоследствие е редактирано от Ран Босилек. От друга страна обаче, тази промяна означава и смяна на акцента – от непосредствената и кратковременна емоция към представата за това, че

детството има трайност, разноликост, действеност, но и че е онтологично и емпирично достоверимо. Още в началото на настоящата статия беше казано, че това не се осъществява чрез поместването на епически елементи в поетическите текстове. За начина, по който „детският живот“ присъства в произведенията, авторът и издателят сами дават отговор. На задната корица на първите издания на двата албума присъства следният текст: „Библиотека „Детски живот“ – от красиви албумчета с цветни картинки – животни и сцени из детския живот – и със стихове на български, смята да попълни една празнота в детската наша литература, особено в тая за помалките деца“ (Milev 1913; Milev 1914). Публикуваният откъс показва, че животът в албумите се представя през отделни „сцени“ – фрагменти, които обаче са разпръснати и несвързани. Нещо повече, в отделните „сцени“ не се търси завършеност, само се създават ситуации за разгръщане на сюжет, а текстовете рязко спират там, където той трябва да започне. Това прекъсване се осъществява чрез различни похвати – междуметия, императиви, възклицателни конструкции и др., както и чрез динамизирането на лирическият текст чрез диалогичната форма. Възпирайки „сюжетността“, тези похвати извеждат на преден план преживяваната емоция⁹⁾, която обаче не е само в регистрите на радостта, защото може да бъде още проявена като гняв, страх, емпатия, омраза, обич, тъга, обърканост и др.¹⁰⁾ По този начин „сценките“ се превръщат в своеобразни „снимки“, запечатващи състоянието на лирическите герои и така подплатяващи не само чрез илюстрациите, но и чрез текстовете албумния характер на изданията. Но още, така те правят едно вероятно наивно, но ключово, защото е първично разчертаване на родово-жанровото поле на лирическият текст за неподготвените читатели. Споменатите особености на произведенията не са присъщи само за книжките от 1913 и 1914 г., а изобщо за стиховете на Гео Милев за деца (в това число и за публикуваните от Фурнаджиева архивни материали), като в по-късно появилите се творби тези характеристики се усложняват съдържателно и стилистично.

Първият по-цялостен текст в първата книжка „При животните“ от 1913 г. – стихотворението „На чифлика“, може да разколебае изказаната теза, доколкото първата строфа въвежда наративно потенциална ситуация (посещението на чифлика може да бъде начало на приключенски сюжет), а третата и четвъртата строфа фрагментарно я представят:

Днес на чифлика чичо Коста
Заведе всички нас:
Еленка, Весето и Гого,
Кирилчо, Мичето и аз.
[...]

Кокошки, пиленца, прасенца –
Цял ден играхме с тях;
А пък мъничките петленца... –
Ох, пукнаха ни те от смях! –
(Milev 1913)

Симптоматично е обаче, че не се представят повече детайли, а само реакцията на децата, изведена от съдържанието на текста, но и подчертана от интонационния му заряд. Съдържанието на втората и последната, пета строфа е идентично – в тях присъства отказът да бъде въведено или „доразказано“ случилото се. Ситуацията е прекъсната и обобщена от възклицателна конструкция, която разкрива възхитата от дълготрайността и събитийната наситеност на случилото се (за което обаче текстът дава само податки):

Ах, колко радости и песни,
И весели игри!
Цял ден сме пели и лудели,
Доде чак слънцето се скри! (Milev 1913)

Един от най-честите похвати за изразяване на емоционалната интензивност в текстовете е междуметието. С междуметие, представлящо възторга от взаимността на играта, завършва шестстишието „Братче и сестриче“ от „В зората на живота“: „Дружно песни пеем: / Тра-ла-ла-ла-ла!...“ (Milev 1914)¹¹. Такава емоционална възбуда следва да отразят, а и да провокират звукоподражателните междуметия в края на популярното стихотворение „Музиканти“, което е публикувано във второто издание на книжката през 1925 г.:

Ето двама музиканти:
Петко и Стоян;
Петко свири със тръбата,
Стоян думка с барабан.
Цял ден ходят из махлата,
дигат непрестанно шум:
Петко свири: Ду-ду-ду!
Стоян думка: Дум-дум-дум!

В ранната поезия на Гео Милев се появяват и редица възклицателни конструкции, с които директно се назовава възторгът на очакването:

Пеперуди да ловиме
Ний отиваме в полето.
Ах, и китки и цветя –
Как играе ми сърцето! (Milev 1914)

Кратките стихотворни диалози, на свой ред, могат да представят възможността за споделяне или сблъсък на състоянията, но и да покажат различни интерпретативни перспективи за света. Диалозите нямат за цел да разрешат някакъв конфликт, те го започват и оставят в неговата най-висока точка. Така в цитираните по-горе реплики на Митко и Пенка се сблъскват възторгът и ироничната въздържаност (Milev 2014). С различни и емоционално наситени гледни точки започва стихотворният диалог „Деца и птичка“, текстът стига до молбата на птичката да не бъде замеряна с камъни: „Недейте милички деца,/ Смилете вашите сърца!“ (Milev 1914). Отговорът обаче липсва, разрешението го няма – то сякаш остава в „ръцете“ на читателите.

Чрез това представяне на ситуациите и прекъсване на „сюжета“ животът започва да изглежда не като логически свързана поредица от случки, а като пъстра картина от ситуации, които могат да бъдат преживени посвоему – те не са обективно определими, защото зависят от отделния субект и неговата способност да реагира на ситуацията. Така прекъсването на „разказа“ следва да провокира интуитивността, асоциативността и интерпретативните възможности на слушащия. Тези особености на произведенията едва ли могат еднозначно и безвъпросно да насочат читателя към идеологията на модернизма, но положени в контекста на художествените възгледи на Гео Милев, в тях започва да се откроява определена поетическа интенция. Елка Димитрова определя „преживяването“ като централно събитие на модернизма. Според нея специфичната „откритост към „емотиониране“ засяга както говорителя в цялата му сложност и разнослойност, така и слушателя; отваря едно широко и нетрасирано поле на съпреживяване между автор и читател (вж. Dimitrova 2012). Затова тук можем да попитаме дали с тези непретенциозни текстове Гео Милев не създава не просто читатели, за които са разпознаваеми родовите характеристики на лириката, но и читатели, които в бъдеще ще могат да разбират текстовете на високия модернизъм с радикализма и парадоксалността на неговите емоционални и интелектуални светове?

Както в авангардните си стихове, така и в стиховете си за деца Гео Милев често употребява императиви, изразяващи волята за незабавна и радикална трансформация на света. Нееднократно лирическият субект в произведенията му за малки читатели наставлява животните и приятелите си: „Вървете да идем, да идем! Вървете – / Ура! / В зелената хладна гора...“ („В гората“, Milev 1914, Milev 1925b); „По-скоро да ги уловим!“ („Деца и

птичка“, Milev 1913); „Радостно запей и ме разбуди! (...) Рано да вървим!“ („Кукуригу!“, Milev 1925a); „Събирай, Миче, туй сено, / В колата го сложи...“ („Нашата крава“, Milev 1925b). Макар и в поезията за деца на Гео Милев императивите да не притежават онзи фундаментален етически залог, който те имат в стихосбирката „Жестокият пръстен“, в поемите „Ад“ или „Септември“, високата употреба на тези форми имплицира активността и съзидателната воля на модерния субект, но и идеята за неговите неограничени възможности да променя света. Нещо повече, в стиховете за деца емоцията на героите често само се назовава, но не и доизживява. Тя се загатва, а пред читателя се разкриват неограничените във времето възможности тя да бъде преживявана. Тоест читателят не остава фокусиран върху нейния конкретен повод, върху нейното обвързване с тукашното и сегашното, а се вглежда в откритите перспективи за нейното разгръщане. Тъкмо така се провокира творческата съзерцателност на аудиторията и дори, бих се осмелила да кажа – визионерският ѝ поглед към света, защото „животът“ започва да се представя дистанцирано, мащабно – не чрез онова, което той съдържа като вече случило се събитие, а през перспективата на онова, което може да се осъществи в цялото му непредвидимо многообразие. Тук именно се реализира и естетическата функционалност на емоцията. В „Литературния архив“ на Гео Милев има един незавършен и недатиран текст – „Естетическата емоция“, който според предположенията на Георги Марков е предвиден за публикуване в сп. „Везни“ (1920 – 1921, Markov (ed.) 1964, 189). В този текст емоцията се разкрива като основна възможност за въздействие на художествената творба и форма за общуване на автора и читателя. Произведението е определено от Гео Милев като „посредник между първичната емоция на художника и вторичната емоция на съзерцателя“; като „съсъд, в който е кристализирана емоцията“ (вж. Markov (ed.) 1964, 188). Тъкмо представата за тази емоция, която се отлага в творбата, бих казала, може да се потърси и в произведенията на автора за деца. Самият поет говори за естетическата емоция не като „първично“ преживяване на света. За поета тя е „прежив[яване] на преживяв[ане] то – в своята вторична активност, у съзерцателя на художественото дело...“ (Markov (ed.) 1964, 189). Струва ми се, че недоизказаността, рязкото прекъсване на ситуациите в произведенията на Гео Милев за деца би могло да отключва тази възможна вторичност на художественото преживяване, доколкото така читателят може да се откъсне от фактическата конкретика на непосредствената реакция на героите и да насочи погледа си към все още несбъднатото „продължение“ и разгръщане на самата емоция, към емоцията като потенция. А така се реализира и един особен вид комуникация на читателя с автора, при която те могат съвместно да сътворяват художествения свят, но не като наличност, а като възможност.

Макар и непретенциозни, включително за самия Гео Милев, ранните му стихове за деца от двете издания на двата запазени албума могат да бъдат повод за по-задълбочено изследователско внимание, и то не толкова сами по себе си, колкото като част от една специфична естетическа система, като определен етап във формирането на художественото мислене на своя автор. Но също така, тези произведения могат да се разчетат постфактум като част от един много по-машабен творчески проект, чиито стратегии се оказват едновременно с просветителска вяра и авангардна волева жестовост насочени към формирането на онези бъдещи читатели, които ще са в състояние не просто да разбират конкретиката на творбата и света, а като съавтори визионерски да предначертават развитието на художествените, но и на житейските сюжети. Едно от доказателствата, че тези творби не остават единични, а са включени в по-широка концептуална рамка, са нееднократно цитираните от българската критика думи на Гео Милев, казани при последната му среща с Ангел Каралийчев: „Решил съм да започна в най-скоро време едно детско списание. Трябва ми за съредактор един белетрист. Приемате ли да започнем списанието двама?“ (Karaliychev 1965, 314 – 315). Предвид интереса на българските поети и писатели от 20-те и 30-те години към произведенията за деца, може да се каже, че насочването на Гео Милев към тази художествена област за пореден път показва неговия нюх и изпреварваща жестовост спрямо много от значимите тенденции, които се разгръщат в националната ни литература в междувоенните десетилетия.

Бих искала да благодаря на г-жа Валя Сотирова – уредник на къщата музей „Гео Милев“ в Стара Загора, за това, че ми съдейства за намирането на четирите албума в архива на Музея, в това число и на първото издание на албума „В зората на живота“ (1914), точното съдържание на който до този момент, доколкото ми е известно, не е било познато на изследователите.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Съдържание на албума „В зората на живота“ (1914)

1. Ти гладно козленце...	9. Сеното, чичо, накоси... (Нашата кра-
2. Бягайте сърнички...	ва)
3. Разбойнице, лисицо зла...	10. Фазанът хубаво не пей...
4. Виж, сестричко, заю-баю...	11. Бягай, зайче малко...
5. Митко и Пенка	12. Пеперуди да ловиме...
6. Върбова свирка...	13. В горите, в горите... (В гората)
7. Братче и сестриче	14. От лов завръщат се ловците...
8. Днеска на полето...	15. Що за хала завилняла (Малък Сечко февруари)
	16. Кукуригу, петльо... (Кукуригу!)

БЕЛЕЖКИ

1. В годините след това поредицата е споменавана и в изследователските текстове по темата (вж. Stefanov 2013, 411).
2. В биобиблиографията на Гео Милев Елена Фурнаджиева споменава, че през декември 1914 г. Гео Милев превежда четири стихотворения за деца от Рихард Демел и Паула Демел – „Чичо Шуш“ (Р. Демел), „Чичо Шуш“ (Р. Демел, П. Демел), „Дядо Васил при децата“ (Р. Демел), „Неразбран Борко и Бърборка“ (по Р. Д.), а варианти на първите две се появяват през 1941 г. в книжката „Гео Милев за деца“ (Furnadzhieva 2005, 88; Milev 1941, 33 – 34, 35 – 36). „Борко и Бърборка“ излиза в „Детска радост“ през 1923 г.
3. На гръбчето на второто издание на първия албум (1925 г.) като първа и втора книжка са описани само „При животните“ и „Зората на живота“.
4. Екземплярът обаче не е наличен. В каталозите на библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, на Университетската библиотека на СУ и на Българската академия на науките не присъстват такива издания.
5. Второто издание на „При животните“ включва: „Наша маца“, „Кукуругу!“, „Нашто куче“, „Зайци“, „Минчова овчица“; албумът „Зората на живота“ включва „В гората“, „Нашата крава“ и „Музиканти“.
6. В бележките към това издание обаче има доста разминавания при определянето на първата публикация на публикуваните в т. 1 текстове. Съдейки по съдържанието, което Елена Фурнаджиева публикува като приложение към своята статия, и по екземпляра, който имах възможност да видя, в първото издание липсват споменатите в бележките към т. 1 текстове: „Нашата крава“ (излиза в двете издания на „(В) зората на живота“ – в първото издание се появява без заглавие – по първия стих: „Сеното, чичо, накоси...“), „Нашето куче“, „Минчовата овчица“, „Зайци“, „Нашата маца“ (излизат само във второто издание). Съдейки по съдържанията на наличните в къщата музей „Гео Милев“ екземпляри на „В зората на живота“ (1913) и „Зората на живота“ (1925) текстът „Нашата крава“ се появява само в първото издание, „Музиканти“ – само във второто, „В гората“ излиза не във второто издание на „При животните“, както е указано, а в „Зората на живота“ (1925). Текстът „Дядо Коледа“ не е публикуван нито в първото, нито във второто издание на „(В) зората на живота“, но „Малък Сечко февруари“ под заглавието „Що за хала завилнява“ се появява в първото издание на този албум. (Вж. бележките към т. 1 на Milev 2005, p. 369; Milev 1913; Milev 1925a; Milev 1914; Milev 1925b).
7. Пунктуацията е осъвременена.
8. Албумите са без означени страници.
9. В една от рецензиите, които излизат за книгата с детски стихотворения на Гео Милев „В гората“ през 1954 г., се подсказва идеята за емоционалния ефект на тези произведения, като се мотивира обаче през липсата на

дидактичност: „Той предава състояния, рисува случки, забавлява с остроумни въпроси детето и го оставя само да стигне до извода, което, разбира се, доставя голямо удоволствие и удовлетворение“ (Kanushev 1955: 184). Петър Стефанов също говори за „психография на детските външения“ в поезията на автора (Stefanov 2013: 412).

10. Не са редки текстовете, които представят тъга и съпричастие към болката на друго същество: „Клетото магаре тежко го товарят – / И ударе безброй му стоварят“ (Milev 1913).
11. Както свидетелства Елена Фурнаджиева, в архива на Гео Милев този текст завършва със стиха „Хвъркаме в небето“ (Furnadzhieva 1989, 361).

ЛИТЕРАТУРА

- ДИМИТРОВА, Е. 2012. Модернизъм и интерпретация (Литературен ракурс). *LiterNet*. **146**(1). < <https://litenet.bg/publish/edimitrova/modernizym.htm> >, [достъп на 6.10.2021].
- КАНУШЕВ, Д. 1955. Гео Милев за децата. *Септември*, **8**(8), 183 – 185.
- КАРАЛИЙЧЕВ, А. 1965. Ангел Каралийчев. В: Л. МИЛЕВА, П. КАСАБОВА & ИВ. СЕСТРИМСКИ (Ред.) *Гео Милев, Христо Ясенов, Сергей Румянцев в спомените на съвременниците си*, 313 – 315. София: Български писател.
- МАРКОВ, Г. (РЕД.) 1964. *Литературен архив, том втори: Гео Милев*. София: БАН.
- МИЛЕВ, Г. 1913. *При животните*. Стара Загора: Мильо Касабов.
- МИЛЕВ, Г. 1914. *В зората на живота*. Стара Загора: Мильо Касабов.
- МИЛЕВ, Г. 1925а. *При животните*. Стара Загора: Мильо Касабов.
- МИЛЕВ, Г. 1925б. *Зората на живота*. Стара Загора: Мильо Касабов.
- МИЛЕВ, Г. 1941: *Гео Милев за деца*. М. Г. МИЛЕВА & Ф. ЧИПЕВ (Ред.), София: Т.Ф. Чипев.
- МИЛЕВ, Г. 1945. *Гео Милев за деца*. София: Мила Гео Милева.
- МИЛЕВ, Г. 1954. *В гората*. София: Български художник.
- МИЛЕВ, Г. 2005. *Слънчогледите погледнаха слънцето*. Съчинения в пет тома, т. 1. София: Захарий Стоянов.
- МИЛЕВ, Г. 2007. *Писма и документи*. Съчинения в пет тома, т. 5. София: Захарий Стоянов.
- ПЕНЕВ, П. 1945. *Гео Милев. Живот и творчество*. София: Изгрев.
- РАН БОСИЛЕК 1965. Ран Босилек. В: Л. МИЛЕВА, П. КАСАБОВА & ИВ. СЕСТРИМСКИ (Ред.) *Гео Милев, Христо Ясенов, Сергей Румянцев в спомените на съвременниците си*, 211 – 212. София: Български писател.
- СТЕФАНОВ, П. 2013. *Детска литература. От Възраждането до края на Втората световна война*, София: Абагар.

- ФУРНАДЖИЕВА, Е. 1989. Гео Милев за децата. В: *Гео Милев. Нови изследвания и материали*, 328 – 372. София: Български писател.
- ФУРНАДЖИЕВА, Е. 2005. *Гео Милев (1895 – 1925). Летопис на неговия живот и творчество*. Пловдив: Маркос.
- ЯНКОВ, Н. 1967. Гео Милев. Пътят му към творчеството за деца. *Пламък*. **11**(17), 52 – 57.
- ЯНЧЕВ, Т. 1969. Малка, но незаличима диря. Гео Милев. В: Т. ЯНЧЕВ. *Детето – герой в литературата*, 48 – 55. София: Народна младеж.

REFERENCES

- DIMITROVA, E. 2012. Modernizam i interpretatsiya (Literaturen rakurs). *LiterNet*. **146**(1). < <https://litenet.bg/publish/edimitrova/modernizym.htm>>, [entered 6.10.2021].
- FURNADZHIEVA, E. 1989. Geo Milev za detsata. In: *Geo Milev. Novi izsledvaniya i materialy*, 328 – 372. Sofia: Balgarski pisatel.
- FURNADZHIEVA, E. 2005. *Geo Milev (1895 – 1925). Letopis na negoviya zhivot i tvorchestvo*. Plovdiv: Markos.
- KANUSHEV, D. 1955. Geo Milev za detsata. *Septemvri*. **8**(8), 183 – 185.
- KARALIYCHEV, A. 1965. Angel Karaliychev. V: L. MILEVA, P. KASABOVA & IV. SESTRIMSKI (Ed.). *Geo Milev, Hristo Yasenov, Sergey Rumyantsev v spomenite na savremennitsite si*, 313 – 315. Sofia: Balgarski pisatel.
- MARKOV, G. (Ed.) 1964. *Literaturen arhiv, tom 2: Geo Milev*. Sofia: BAN.
- MILEV, G. 1913. *Pri zhivotnite*. Stara Zagora: Milyo Kasabov.
- MILEV, G. 1914. *V zorata na zhivota*. Stara Zagora: Milyo Kasabov.
- MILEV, G. 1925a. *Pri zhivotnite*. Stara Zagora: Milyo Kasabov.
- MILEV, G. 1925b. *Zorata na zhivota*. Stara Zagora: Milyo Kasabov.
- MILEV, G. 1941: *Geo Milev za detsa*. M. G. MILEVA & F. CHIPEV (Ed.), Sofia: T.F. Chipev.
- MILEV, G. 1945. *Geo Milev za detsa*. Sofia: Mila Geo Mileva.
- MILEV, G. 1954.. *V gorata*. Sofia: Balgarski hudozhnik.
- MILEV, G. 2005. *Slanchogledite poglednaha slantseto*. Sachineniya v pet toma, t. 1. Sofia: Zahariy Stoyanov.
- MILEV, G. 2007. *Pisma i dokumenti*. Sachineniya v pet toma, t. 5. Sofia: Zahariy Stoyanov.
- PENEV, P. 1945. *Geo Milev. Zhivot i tvorchestvo*. Sofia: Izgrev.
- RAN BOSILEK 1965. Ran Bosilek. V: L. MILEVA, P. KASABOVA & I. SESTRIMSKI (Ed.) *Geo Milev, Hristo Yasenov, Sergey Rumyantsev v spomenite na savremennitsite si*, 211 – 212. Sofia: Balgarski pisatel.
- STEFANOV, P. 2013. *Detska literatura. Ot Vazrazhdaneto do kraya na Vtorata svetovna vojna*, Sofia: Abagar.

- YANKOV, N. 1967. Geo Milev. Patyat mu kam tvorchestvoto za detsa. *Plamak*. 11(17), 52 – 57.
- YANCHEV, T. 1969. Malka, no nezalichima dirya. Geo Milev. In: T. YANCHEV. *Deteto – geroy v literaturata*, 48 – 55. Sofia: Narodna mladezh.

THE SERIES *CHILDREN'S LIFE* IN THE CONTEXT OF GEO MILEV'S MODERNISTIC PROJECT

Abstract. The object of this article are the books from the series *Children's Life* which Geo Milev published in 1913 and 1914. In literary studies the series has usually been mentioned in order to illustrate the early literary interests and publishing ambitions of its author and only single poems from the books have been interpreted by the scholars when presenting his *Children's* works. The aim of this article is to prove that as an integral initiative the poems from *Children's Life* can be placed in the broader context of Geo Milev's modernist project. In the first part of the article the history of the series is presented and an unknown poem by the poet is published. In the second part it is emphasized on the author's desire to show his readers the modernist parameters of what he called "aesthetic emotion".

Keywords: Geo Milev; children's literature; "Children's Life"; modernism; aesthetic emotion

✉ **Dr. Nadezhda Stoyanova, Assist. Prof.**

Researcher ID (Web of Science): N-2635-2018

ORCID ID: 0000-0001-5599-8398

Faculty of Slavic Studies

Sofia University

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: nadezhdaas@uni-sofia.bg